

Lidská práva v lidské sexualitě

Teologická etika 2
12.04.2016, Jabok

Mgr. Zdenko Š Širka, ThD

Struktura:

1. Biblické a teologické východisko
2. Komerční sexuální zneužívání dětí
3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením (literatura používá také trochu zastaralý pojem „retardací“)

Úvod

- ▶ Sexuální etika
- ▶ Téma je důležitou součástí vztahů. Je předmětem trestněprávní úpravy, předmětem diskusí o sexuální výchově v pluralitní společnosti a právním statě.
- ▶ Naleží k lidskoprávním úvahám. Křesťané a církve se k ní vyjadřují / rozdílné pohledy na to co je eticky přijatelné a nepřijatelné.

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ Kniha Genesis - průběh a obsah stvoření, vč. sexuality
- ▶ „Bůh viděl, že to je dobré.“ Jestli tvorba dobrá, tak vše dobré (zákaz znehodnocování). Hřích?
- ▶ „I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gen 2,18a)
- ▶ Sociální význam (ne-numerické rozlišení)

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ A Bůh jim požehnal a řekl jim: „*Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.*“ (Gen 1,28b)
 - ▶ Biologický význam: tvorba nového člověka.
 - ▶ Dva konstitutivní prvky člověka jako osoby:
 - ▶ - sebeuvědomění rozlišením sebe od živočišné tvorby (sexualita umístněna do *agapé*)
 - ▶ - sebeurčení výzvou k volbě správného jednání („nesesmílníš“, rozdíl mezi můžeš a smíš).
-

1. Teologické a biblické východisko

Kladné ocenění sexuality :

A.

- ▶ Postesknutí před tvorbou ženy

„Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná.“ (Gen 2,20b)

- ▶ Rovnou ≠ podrobenou, diskriminovanou

- ▶ LXX: muž jako *boethos* (*ten, kdo přispěchá na pomoc kvůli úpěnlivému volání*) / partnerka plašící samotu

1. Teologické a biblické východisko

B

- ▶ Jméno „Eva“ – „Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa) , protože se stala *matkou všech živých*. “
- ▶ Po pádu – vládne již smrt
- ▶ Matka všech živých: smrt jako důsledek hříchu vs. překonávání smrti novým životem (podmíněným sexuální aktivitou → nový život jako symbol odpuštění)

C

- ▶ Píseň Písní: ne-alegoricky je to výraz díky za dar sexuality.
-

1. Teologické a biblické východisko

D

- ▶ V SZ proroci užívají manželství jako analogie ke vztahům mezi Hospodinem a jeho lidem.
- ▶ „Hospodin se mi ukázal zdaleka: „Miloval jsem tě odvěkou láskou, proto jsem ti tak trpělivě prokazoval milosrdenství. Znovu tě zbuduji a budeš zbudována, panno izraelská. Znovu se ozdobíš bubínky a vyjdeš k tanci s těmi, kdo se smějí.“ Jer 31,3-4

1. Teologické a biblické východisko

Jak je to v NZ?

- ▶ Odmítá starozákonní nařízení o kultovní čistotě.
- ▶ Ježíš se k sexualitě nestaví dualisticko-manicheisticky / k ženám se chová s úctou a neomezuje se židovskými tradicemi.
- ▶ ALE, v rané církvi záleželo na sebekontrolě a disciplíně v sexuálním životě. Vystřídala tak starořímskou bezuzdnost.
- ▶ „Což nevíte, že nespravedliví nebudou mít účast v Božím království? Nemylte se: Ani smilníci, ani modláři, ani cizoložníci, ani nemravníci, ani zvrácení“ (1Kor 6,9)

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ Katalog cností a neřestí
- ▶ Prostituce: souvislost s pohanskými kulty
- ▶ „Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval, “ (Ef 5, 21)
- ▶ Rada zachovat si panenství.

1. Teologické a biblické východisko

Komplexnost fenoménu lidské sexuality:

- ▶ Fenomén sexuality jako vyraz lásky zahrnuje všechny roviny, dimenze a funkce sexuality, tzn. ve zkratce řečeno: tělesně-biologickou, psychickou, meziosobní a sociální rovinu, dimenzi vztahu, rozkoše, reprodukce, funkce regulace vztahu, a psychické organizace.
- ▶ Sexualita je tím zasazena do vztahů, mezi lidmi, vůbec do lidského života a jeho koncepce, a je vyňata z izolace.
- ▶ Pohlavnost se týká celého člověka, tzn. i celého dítěte a souvisí s jádrem jeho osobnosti.

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ Z faktorů, které určují smysl lidské sexuality, lze počítat skutečnost a zkušenost, že lidská sexualita: „určuje celou existenci člověka, ovlivňuje jeho bytí muže a bytí ženy.
 - ▶ Zprostředkovává člověku existenciální zkušenosti:
 - v sebepotvrzení a v potvrzení partnerem, přiznání sociálních rolí a podporou osobního rozvoje;
 - v zážitku rozkoše;
 - v lásce k partnerovi, v přijetí partnerem a v sexuálních výrazových formách lásky;
 - v plození a výchově dítěte, v ovlivnění dítětem a skrze zkušenost bytí otcem a matkou.
-

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ **Hlediska**, která jsou důležitá pro orientaci v oblasti sexuálního jednání a chování, a to v kontextu celkového jednání v průběhu života:
- ▶ - princip lásky k sobě (vyjádření a uskutečnění vlastních oprávněných prav, zájmů, přání a cílů),
- ▶ - lásky k bližnímu (zohlednění oprávněných prav, zájmů, přání a cílů partnera)
- ▶ - a sociální zodpovědnosti (respektování sociálních aspektů lidské sexuality).
- ▶ Jednotlivým a utvářejícím principem tohoto celkového jednání je láska, resp. přikázání lásky (osoba není objektem nebo nástrojem vlastního já).

1. Teologické a biblické východisko

Odkud tedy představa sexuality jako nutného zla?

- ▶ Více důvodů.
- ▶ Eschatologická povaha křesťanství (ap. Pavel)
- ▶ Vliv stoicismu (nemá pochopení pro afekty) a manicheizmu (zamítavé stanovisko k hmotě a tělu).
- ▶ Vliv Sv. Augustina.

1. Teologické a biblické východisko

Princip nerozděleného daru.

- ▶ Člověk obrazem podle podoby Tvůrce – ale jak?
- ▶ Setkávají se osoby a ne odosobnělá těla – setkání osob v lidské sféře (muž + žena) je obrazem setkání v božské sféře (Otec+Syn+Duch Svatý).
- ▶ Biblické podání sexualitě jako daru od Boha, který střízlivě uznává, netabuizuje jej, nesakralizuje ani nezbožšťuje
- ▶ Pojem daru. Žena jak dar a ne jako mzda či odměna. Darování a přijímání.

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ Biblické porozumění ve znění „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gen 2,24) znamená psychickou, duševní i duchovní celistvost včetně sexuality.
- ▶ Podstatná funkce sexuality je obohacení člověka člověkem (a ne reprodukce).
- ▶ Další funkce je: darující a obdarovaný je nejen dárce sebe sama, ale i dárce nového života.
- ▶ Problém není darovat sebe sama, ale darovat v možnosti zároveň nový život.

1. Teologické a biblické východisko

- ▶ Obrácená podoba nerozděleného daru:
 - ▶ „žně řekl: „Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“ (Gen 3,16)
 - ▶ Proč bude žena dychtit? Ne psychologicky a sociologicky.
 - ▶ Ale, touha po dítěti jako duchovní náprava a obnova věcí pomoci nového života, žena jako iniciátor.
 - ▶ Muž bude vládnout? Stav po pádu, zrcadlí patriarchální poměry v Orientu.
-

1. Teologické a biblické východisko

Stav po pádu:

- ▶ Sexualita se stala překážkou – vznik žádostivosti – *ztráta* osoby a vznik těla – dar je ohrožen a přestává být darem. Vznik studu.
- ▶ Náprava vztahu možná jenom vykoupením.
- ▶ muž se chová jako vlastník ženy:
- ▶ „Když někdo svede pannu, která nebyla zasnoubena, a vyspi se s ní, vezme si ji za ženu a da za ni plné věno. Jestliže by se její otec rozhodně zdráhal mu ji dat, zaplati svůdce obnos ve výši věna panen“ (Ex 22,16)
- ▶ „Nezcižoložíš!“ (Ex 20,14); „Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního (...) vůbec po ničem, co patří tvemu bližnímu“ (Ex 20,17)

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ Commercial Sexual Exploitation of Children (1990)
- ▶ Forma sexuálního zneužívání dětí / každé užití dítěte k sexuálnímu účelu za finanční či jinou odměnu / zahrňuje prvek obchodu ako aj prvek zneužívání.
- ▶ Tri formy:
 - ▶ - dětská prostituce
 - ▶ - dětská pornografie
 - ▶ - obchod s dětmi pro sexuální průmysl.

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

▶ **Úmluva o Pravech dítěte: Čl.34**

- ▶ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního *vykořisťování* a sexuálního *zneužívání*. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:
 - ▶ a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
 - ▶ b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
 - ▶ c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.
-

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ **Úmluva o Pravech dítěte: Čl.35**
- ▶ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ **Opční protokol k Úmluvě o Pravech dítěte** týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (2002):
 - ▶ - znepokojení nad pokračující praxí sexuální turistiky
 - ▶ - znepokojení nad rostoucí dostupností dětské pornografie na internetu.
- ▶ Důvod: všechny praktiky sexuálního zneužívání dětí způsobují dětem krátkodobé i dlouhodobé závažné následky, které se týkají všech rozměrů celostně chápané osobnosti

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ Zajímavost:
- ▶ výzkum Růžové linky 3. LF UK v Praze, který byl proveden v roce 2006 mezi 1200 studenty a studentkami posledních ročníků pražských gymnázií, poskytly tyto údaje: peníze za sex v životě přijalo 3,6 % devatenáctiletých dívek a 1,8 % chlapců; čtvrtina dívek a třetina chlapců si přitom dovede představit, že by složitou situaci případně řešila sexem za peníze.
- ▶ Výzkumy:
- ▶ - silná souvislost mezi sexuálním zneužitím v dětství a dalším zapojením do praktik komerčního sexu,
- ▶ - sexualita dítěte jako prostředek k prospěchu.

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ Lidská důstojnost v sexuální oblasti:
- ▶ **Trestný zákoník ČR (Hl. 3):**
- ▶ Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti se dotýká jen trestných činů, jimiž „byla ohrožena lidská důstojnost v sexuální oblasti“.
- ▶ Proto poskytuje zvýšenou ochranu lidské důstojnosti v oblasti sexuálních vztahů.

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

Deklarace sexuálních práv (Valencia, 1997), vznikla jako následek porušování sexuálních práv:

- ▶ **1.** práva na svobodu, která vylučuje všechny formy sexuálního donucování či nátlaku, násilí, vykořisťování a zneužívání v jakoukoli dobu a v jakýchkoli životních situacích, přičemž je boj proti násilí považován za sociální prioritu;
- ▶ **2.** práva na autonomii, integritu a bezpečnost těla, které garantuje pocit radosti ze svého těla a radost z těla bez násilí, zahrnuje kontrolu nad vlastním tělem a potěšení z vlastního těla bez mučení, zohavení a jakéhokoliv násilí;
- ▶ **3.** práva na sexuální rovnost, které se vztahuje na osvobození od všech druhů diskriminace;

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ **4.** práva na sexuální zdraví, včetně diagnostiky, léčby a nezbytných znalostí HIV/AIDS-STD;
- ▶ **5.** práva na široké, objektivní a faktické informace o lidské sexualitě, která vytváří předpoklad pro správné rozhodování v oblasti sexuálního života;
- ▶ **6.** práva na dostatečnou sexuální výchovu, která vytváří předpoklad pro naplnění kvality života, týká se dětí i dospělých a tohoto procesu by se měly zúčastnit všechny společenské instituce;
- ▶ **7.** práva svobodně se stýkat, které zahrnuje možnost uzavřít manželství nebo je neuzavřít;

2. Komerční sexuální zneužívání dětí

- ▶ **8.** práva svobodné a odpovědné volby s tím cílem, aby všechny děti byly chtěné a milované;
- ▶ **9.** práva na soukromí a schopnost činit samostatná rozhodnutí o sexuálním životě v kontextu morálky jednotlivce a společnosti (sexualita je zde formulovaná jako proměnlivý a dynamicky rozměr člověka vytvářeny interakci mezi jednotlivcem a společností) s tím, že racionální a uspokojivé zkušenosti ze sexuality jsou požadavkem pro lidský rozvoj (opačné zkušenosti jej narušují).

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Sexualita: souhrn postojů, představ a vztahů k jiným lidem, který zahrnuje naše představy o muži, ženě, ale i o sobě samém. Součástí sexuality je naše sexuální chování, očekávání, případně úspěchy či neúspěchy.
 - ▶ Překážky a mýty při naplňování svých sexuálních práv:
 - ▶ - společenské představy (věčné děti, nezralí)
 - ▶ - mýty: osoby s mentálním postižením mají zvýšeny nebo naopak sníženy sexuální pud
 - ▶ - účinnou metodou pro utlumení jejich sexuální aktivity je vhodná fyzicky náročná práce
 - ▶ - sexualita daného člověka je rovněž nějakým způsobem postižena
 - ▶ - součástí plnohodnotného intimního vztahu musí být pohlavní styk
-

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

Hlavní překážky:

- ▶ -Nedostatek příležitosti k seznámení,
- ▶ -nedostatek soukromí,
- ▶ -nesrozumitelnost informací z oblasti sexuality,
- ▶ -mala míra podpory ze strany okolí,
- ▶ -ale především celková nedůvěra v jejich sexuální práva a nedůvěra v jejich schopnosti je vhodným způsobem naplňovat.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Úmluva o právech osob s postižením:
 - ▶ Čl. 23: právo osob s postižením prožívat svou sexualitou či právo založit rodinu.

 - ▶ Nutnost zakomponovat *dvě roviny*:
 - ▶ - interní pohled: obsahuje znalosti o konkrétní osobě s mentálním postižením, které je možné získat pouze na základě osobního poznání
 - ▶ - externí pohled: v sobě zahrnuje teoretickou rovinu znalosti o diagnóze mentální retardace.
-

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Lehká mentální retardace: osoby s lehkou mentální retardací mohou uvažovat v tom nejlepším případě na úrovni dětí středního školního věku. Objevují se u nich problémy s abstraktním myšlením, mají jednodušší jazykový projev, myšlení a řeč jsou velmi konkrétní. Tyto osoby obvykle dosáhnou samostatnosti v péči o vlastní osobu, ale i v praktických dovednostech svého života souvisejících především s péčí o domácnost.
- ▶ Příklad.
- ▶ Interně: U každé osoby s mentální retardací se diagnóza projevuje odlišným způsobem, každá osoba potřebuje podporu v jiné oblasti a v jiné míře. Naším úkolem je tuto oblast identifikovat.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ **Podpora sebeurčení:**
- ▶ mravní autonomie člověka, tj. příležitost vlastními úkony utvářet svůj život na základě svých preferencí a schopnosti rozhodovat se.
- ▶ Sebeurčení potvrzuje hodnotu člověka být nezávislým aktérem vlastního života
- ▶ Sebeurčení je do jisté míry závislé na příležitostech, které jsou definovány podmínkami daného prostředí.
- ▶ ALE jejich závislost na okolí je vystavuje riziku / nedostatkem srozumitelných informací.
- ▶ Výsledek: Osoby s mentálním postižením mají výrazně menší prostor k uplatňování svého práva na sebeurčení než většinová společnost.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Uměle snižování každodenního rizika nést následky svých rozhodnutí upírá osobám s mentálním postižením jeden z nejdůležitějších zdrojů učení. Ve snaze chránit je, tak bráníme přirozenému rozvoji osobnosti.
- ▶ Právo na sebeurčení významným způsobem narušuje institut náhradního rozhodování, který je v České republice v oblasti péče o osoby s mentálním postižením hojně nadužíván.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ **Empowerment a jeho principy (Úmluva osob s postižením):**
- ▶ Mít moc rozhodovat
- ▶ Mít přístup k informacím a zdrojům
- ▶ Mít na výběr z více možností, které nejsou omezeny pouze na odpověď „ano/ne, buď/anebo“
- ▶ Asertivita
- ▶ Pocit, že mám svou hodnotu
- ▶ Myslet kriticky
- ▶ Naučit se vyjádřit svůj vztek
- ▶ Necítit se sam, ale jako součást společnosti
- ▶ Pochopit, že lidé mají svá práva
- ▶ Mít možnost ovlivňovat svůj život a život společnosti
- ▶ Učit se dovednostem, které považují za důležité
- ▶ Uvědomovat si, že růst a vývoj osobnosti je nekončící proces.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

Informovaný souhlas se sexuální aktivitou:

- ▶ - ideální stav vědomého souhlasu
 - ▶ - člověk poučený o pohlavně přenosných chorobách a možnosti jejich přenosu, o způsobu ochrany, o možnosti neplánovaného početí, o nutnosti a způsobech dodržování hygieny apod.
 - ▶ - souhlas dává osoba, která chce být sexuálně aktivní a souhlasí tak s případnými riziky, která může sexuální aktivita přinášet
 - ▶ - Souhlas musí být oboustranný, aby se zamezilo případnému sexuálnímu zneužívání.
-

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Klient musí mít k vyjádření informovaného souhlasu tyto předpoklady:
 - ▶ – musí mít základní sexuální znalost;
 - ▶ – musí rozumět důsledkům sexuální aktivity;
 - ▶ – musí mít základní schopnosti, jak se ubránit a zajistit si bezpečí.

- ▶ Podmínka: nutnost zapojit interní pohled do posuzování, vč. jeho osobní historie.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Osoby s mentálním postižením stejně jako ostatní lidé mají **pravo na vzdělání v oblasti sexuality**. Jak edukovat?
- ▶ Běžné informační zdroje jsou hůře využitelné (ba i škodlivé).
- ▶ Sexuální výchova může pomoci eliminovat nevhodné sexuální chování daných osob na veřejnosti, které vzniká důsledkem neinformovanosti.
- ▶ Měla by směřovat k tomu, aby si klient kromě informací odnášel i nějaký soubor dovedností a návyků.
- ▶ neměla by zůstat pouze u anatomických znalostí, ale měla by podporovat partnerské vztahy, vést k respektování ostatních osob, ale i sebe sama,
- ▶ nechávat velký prostor pro otázky. Doporučuje se provádět osvětu v menší skupině s nabídkou individuálních schůzek.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ pouhá teorie je nedostatečná, jelikož tito lidé nedokáží přenést zkušenost na typovou situaci, klade to větší požadavek na konkretizaci a názornost.
- ▶ Součástí edukace by měl být nácvik sociálních dovedností. Dále, představy klientů bez sexuální výchovy a přirozeného kontaktu s opačným pohlavím, jsou nereálné. Klienti se často potýkají s problémy při komunikaci a při snaze obhájit své zájmy před ostatními lidmi.
- ▶ Příklad.

3. Podpora sexuality a vztahu osob s mentálním postižením

- ▶ Podpora osob s mentálním postižením v oblasti sexuality a partnerských vztahů, která zohledňuje lidskou důstojnost, je možná skrze *empowerment* přístup, který těmto osobám přiznává morálně právní status osoby.
 - ▶ Zaměřuje se na rozvoj dílčích schopností a dovedností osob s mentálním postižením, čímž podporuje jejich nezávislost, pozitivně utváří jejich sebepojetí, a to v důsledku podporuje rozvoj zdravých mezilidských vztahů.
 - ▶ Základem podpory je však absolutní přijetí a víra ve schopnosti dane osoby být aktivním strůjcem svého života.
-

-
- ▶ Případné otázky, konzultace, dodatečné informace na sirka@jabok.cz

